

III. Формування освітнього простору в умовах еміграції, збереження християнських та сімейних цінностей

УДК (37.018+339.924)(477:100)

Тетяна Антонюк

Гармонізація української системи освіти з міжнародними стандартами як головна передумова інтеграції у світовий освітній простір

У статті аналізується процес гармонізації національної системи освіти з міжнародними стандартами, акцентується увага на нормативно-правовому забезпеченні інтеграції української вищої освіти у світовий освітній простір.

Ключові слова: Болонський процес, світовий освітній простір, українська система освіти, міжнародні стандарти.

The process of harmonization of the national system of education with international standards is analyzed, the main attention is paid to the legal providing of integration of the Ukrainian higher education in the global educational space.

Keywords: Bologna process, World educational space, Ukrainian education system, international standards.

Освітня реформа України в цілому відображає тенденції, спільні для перехідного періоду всіх постсоціалістичних країн, які визначили для себе стратегію реформ та взяли курс на модернізацію усієї освітньої індустрії, заявили про свої прагнення інтегруватися в європейське суспільство та втілити в життя європейські стандарти в усіх сферах суспільного життя. З 1999 року з моменту підписання Болонської декларації створюється єдиний європейський простір вищої освіти, активізується європейська система вищої освіти у світовому масштабі. У 2005 році Україна підписала Болонську декларацію і цим самим реально включилася в інтеграційні процеси заради самоідентифікації і самоусвідомлення себе у міжнародному контексті. Проблема європейської і світової інтеграції вітчизняної вищої школи розв'язується в руслі Болонського процесу і має кілька взаємопов'язаних аспектів. Однією з найважливіших проблем інтеграції національної системи освіти в міжнародний освітній простір є проблема узгодження української системи освіти з міжнародними стандартами.

Метою цього дослідження є обґрунтування необхідності гармонізації української системи освіти з міжнародними стандартами як головної умови міжнародного співробітництва і посилення процесів інтеграції української системи освіти в міжнародний освітній простір, що сприятиме її активній модернізації і реформуванню та забезпечить в недалекій перспективі конкурентоздатність на ринку світових освітніх послуг.

Модернізаційні перетворення в освітній галузі вимагають консолідації зусиль наукової та освітянської громадськості, які спрямовуються на істотне підвищення конкурентоспроможності національної системи освіти, як складової європейської. Об'єднання зусиль європейських країн зі створення європейського простору вищої освіти втілюється в Болонській декларації і увійшло в історію як Болонський процес. Цей процес розглядається не тільки як інтеграція в Європі і в Європу, а й як інструмент загальної світової тенденції сьогодення – глобалізації [2, с. 30]. Болонські вимоги – це широкий доступ до багатоманітності освітніх і культурних надбань різних країн, що є надзвичайно привабливим для зацікавлених країн, які прагнуть брати участь в усіх напрямках цього процесу [3, с. 18].

Наближення національних освітніх систем до єдиних критеріїв і стандартів, які утверджуються у європейському просторі, фактично розпочато у 1999 році, коли було підписано Болонську декларацію, яка передбачала узгодження спільних вимог, критеріїв та стандартів національних систем

освіти. Цей процес задекларував створення до 2010 року єдиного європейського наукового і освітнього простору, поліпшення працевлаштування, мобільності громадян на Європейському ринку праці та підвищення конкурентоспроможності європейської вищої школи [2, с. 68]. У 2010 році країни-учасниці Болонського процесу проголосили створення Європейського простору вищої освіти і накреслили стратегію його розвитку як привабливого і конкурентоспроможного до 2020 року. Ця стратегія узгоджується із стратегією Євросоюзу «Європа 2020» із забезпечення розумного, стійкого та інклюзивного європейського зростання [7, с. 6].

Болонська декларація 1999 року започаткувала серію реформ, необхідних для нарощування сумісності, порівнянності європейської вищої освіти, а також підвищення її привабливості як для громадян країн Європи, так і для громадян та науковців інших країн [6, с. 113].

Численні різнорівневі зустрічі, робочі наради, конференції країн-учасниць Болонського процесу визначили основні ключові стандарти щодо створення єдиного Європейського освітнього і наукового простору, а саме: двоциклове навчання (перший цикл завершується здобуттям академічного ступеня, другий – отриманням ступеня магістра або докторського ступеня); перезарахування кредитів [4, с. 129]. Студенти можуть переходити від вивчення однієї галузі знань до вивчення іншої всередині одного вищого навчального закладу; вивчати дисципліни інших вищих навчальних закладів у своїй країні або за кордоном; накопичувати кредити за попереднє навчання; поєднувати навчання повного академічного дня з вечірнім навчанням та продовжувати навчання після перерви [5, с. 133–134].

Болонська декларація передбачає також контроль за якістю освіти. Вищі навчальні заклади орієнтуються на кінцевий результат, а їхні випускники обов'язково знаходять практичне застосування набутих знань й умінь задля доступу всієї Європи [4, с. 130; 10, с. 27].

Особливого пріоритету набуває мобільність студентів і викладачів, всіх, хто причетний до освітньої і наукової сфери у рамках Болонського процесу. Залучення в Європу студентів з інших регіонів світу розглядається як можливість збагачення досвідом, культурою, інтелектом, інноваційними освітніми технологіями і безупинним підвищенням якості освітніх послуг та конкурентоспроможності випускників вишів. Європа готова невпинно розробляти освітні програми для студентів третього світу.

Сучасні модернізаційні процеси в освіті України, ініційовані Болонськими деклараціями, розгортаються на національній педагогічній основі, що забезпечує збереження унікальності і неповторної особливості української національної системи освіти, яка, разом з тим, має модернізуватися у світлі Болонських вимог і єдиних європейських стандартів. Отже, приєднуючись до Болонського процесу, Україна зберігає і розвиває усе позитивне, що дає підстави ідентифікувати нашу систему освіти як національну, що виокремлює її як оригінальну систему і робить привабливою для європейської спільноти [2, с. 10; 6].

Освітня парадигма в умовах інтеграції української освіти в європейський і світовий освітній простір безумовно змінюється. Нова освітня парадигма вимагає інноваційних підходів до навчання, забезпечення якості освіти та усвідомлення всіма суб'єктами навчального процесу необхідності навчання впродовж життя.

Основними інструментами Європейського простору вищої освіти є: національні рамки кваліфікацій, сумісні з Рамкою кваліфікацій Європейського простору вищої освіти; Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система або еквівалентні їй та сумісні з нею національні кредитні системи; додаток до диплому європейського зразка. Ці інструменти дають можливість побудувати національну систему освіти для забезпечення якості вищої освіти, що для вищої школи України є головним завданням. Національна практика модернізації вищої школи робить важливі, але лише перші необхідні кроки, що дозволяє сподіватися на успішне реформування і досягнення Україною поставленої мети в освітній сфері. Найголовнішим інструментом осучаснення вищої школи в Україні є розробка Національної рамки кваліфікацій (НРК) [1, с. 3–6; 11–15]. У сучасних умовах прогресивний світ керується концепцією «вимірювальної якості» [11], що передбачає розпрацювання відповідних освітніх стандартів, технологій їхнього забезпечення та діагностування (оцінювання) навчальних досягнень [8, с. 257–265]. НРК зобов'язує визначитися на національному рівні щодо єдиного способу опису результатів освіти (навчальних результатів). Останні запропоновано описувати в термінах компетентностей, набутих особою в процесі освітньої діяльності. Для опису обираються базові компетентності, з яких складаються інші, більш складні, комплексні. У НРК за такі елементарні компетентності, що описують кваліфікаційні рівні, обрано «знання» (емпіричні та теоретичні), «уміння» (як застосування знань), «комунікація», «автономність і відповідальність» та «інтегральна» компетентність (для певного рівня). НРК складається із загальної частини, у якій наводяться основні терміни та їхні визначення, зокрема, згаданих базових компетентностей, а також опис кваліфікаційних рівнів у вигляді таблиці [13].

НРК через посередництво компетентностей забезпечує чіткий взаємозв'язок між результатами освіти (навчальними результатами) і набутими кваліфікаціями як стандартизованими наборами компетентностей, що характеризують здатність особи виконувати певну діяльність (як навчальну, так і виробничу). Крім того, НРК виступає з'єднувальною ланкою між освітніми та професійними стандартами і кваліфікаціями.

НРК – важливий крок у забезпеченні реальної мобільності студентів, викладачів, учених у межах Європейського простору вищої освіти. Вона створює умови для порівняння і взаємного визнання згідно з Лісабонською стратегією (1997 р.) ступенів і кваліфікацій, що надаються у вищій школі європейських країн [14].

НРК створюється як сумісна з Рамкою кваліфікацій Європейського простору вищої освіти (2005 р.) та Європейською рамкою кваліфікацій для навчання впродовж життя (2008 р.), виконуючи функцію, як це не парадоксально, заперечення європейської уніфікації та збереження різноманіття освітніх систем Європи, що, безсумнівно, є континентальним багатством і джерелом розвитку. НРК слугує конвертації навчальних результатів, отриманих кваліфікацій між національними контекстами повсюдно в Європі, де подібні рамки утворено і взаємно сертифіковано. Водночас повністю розкрити та реалізувати потенціал європейського освітнього і культурного розмаїття можна шляхом здійснення широкого транс'європейської академічної мобільності. Саме цьому також сприяє НРК [11].

Мобільність вимагає доповнення НРК іншими двома ключовими інструментами Європейського простору вищої освіти – ЄКТС та додатком до диплому, що в сукупності забезпечує цілісність ЄПВО. Між НРК та ЄКТС існує тісний взаємозв'язок. Кредити визначають навчальну трудомісткість кваліфікацій, навчальних програм, дисциплін. Застосування кредитів до циклів вищої освіти може слугувати еквівалентом періодів навчання (наприклад, для першого циклу – 3 або 4 роки, що рівнозначно 180 або 240 кредитам, маючи на увазі, що навчальна трудомісткість навчального року становить 60 кредитів). Узгодженість термінів (періодів) навчання також є однією з цілей Болонського процесу [11; 14].

НРК слугує розгортанню в Україні національної системи забезпечення якості вищої освіти. В основі проблеми освітньої якості – стандарти освіти. Призначення НРК – бути шкалою, мірилом будь-яких кваліфікацій (та відповідних кваліфікаційних стандартів), як тих, що існують, так і тих, що будуть створені. Пробне застосування рамки ще на стадії її проекту показало безсистемність, непослідовність, суперечливість, часто архаїчність існуючих кваліфікацій в Україні та стандартів, покладених в їх основу [9, с. 12–13].

НРК дає можливість узгодити освітні та професійні кваліфікації, не плутаючи і не ототожнюючи їх. Перші надають в освітній сфері за освітніми стандартами, другі – у професійній сфері за професійними стандартами [15, с. 264–273].

Національна рамка кваліфікацій дає старт великій кваліфікаційній реформі в країні, що охоплює вищу освіту та виходить за її межі. Парламент України має розглянути законопроект «Про систему професійних кваліфікацій», який розроблено з урахуванням концепції, прийнятої НРК. На черзі в перспективі законопроект «Про національну систему кваліфікацій», Урядовий законопроект «Про вищу освіту» (нова редакція), підготовлений МОН, містить норми, пов'язані з НРК. Належить також здійснити самосертифікацію НРК на її сумісність з європейськими метарамками кваліфікацій з метою зрозумілості та визнання вітчизняних кваліфікацій в Європі та світі [14].

Національній системі освіти необхідно виконати величезний обсяг роботи з розроблення і прийняття відповідних нормативно-правових актів, підготовки і реалізації комплексу інших заходів із запровадження НРК. Позаяк в основі кваліфікацій – освітні або професійні стандарти, то їх слід переглядати і створювати з огляду на рамку. Для професійних стандартів і кваліфікацій важливим є формування відповідної інфраструктури, яка включатиме галузеві рамки кваліфікацій за відповідними видами економічної діяльності, галузеві (міжгалузеві) ради з професійних кваліфікацій, кваліфікаційні центри, національну комісію з професійних кваліфікацій тощо [7, с. 10].

Національна рамка кваліфікацій, що відіграє важливу роль у модернізації вітчизняної вищої школи, насправді є ключовим інструментом входження в Європейський простір вищої освіти. Запровадження НРК у вищій школі зумовить системну і послідовну роботу з докорінного підвищення якості та конкурентоспроможності вищої освіти. Адже гармонізація української системи вищої освіти з міжнародними стандартами відкриває великі можливості для вирішення проблем її інтеграції у світовий освітній простір.

Поглиблення інтеграційних процесів усіх сфер життєдіяльності суспільства, посилення контактів та обміну досвідом між європейськими країнами та країнами світу вимагає і від галузі вищої освіти якомога ширшого залучення талановитої молоді до участі в процесі вдосконалення якості вищої освіти. У сучасних умовах вища освіта має характеризуватися інноваційністю, що забезпечується дієвістю механізмів інтеграції. Участь у міжнародних проектах, зокрема, за програмами Європейського Союзу Tempus / Tacis, дає можливість підвищувати якість професійної підготовки студентів. Якість професійної підготовки фахівців є головною метою при розробці стратегії вищої освіти. У всіх документах, які супроводжують Болонський процес, наголошується на тому, що упродовж останнього десятиліття вища освіта сформувалася як галузь, яка гарантує високий рівень інтелектуального, наукового та культурного потенціалу суспільства. Вища освіта сприяє підвищенню якості підготовки студентів за рахунок поглиблення постійного взаємозв'язку між урядами, громадськими організаціями, ВНЗ, науковими установами, студентами, викладачами, вченими. Інтеграційні процеси у галузі вищої освіти мають свої особливості. Їх суть полягає в тому, що державна політика європейських країн повністю визнає різноманітність місій вищої освіти (навчання, наукові дослідження, послуги, пов'язані із соціальним та культурним розвитком нації), сприяє створенню рівних можливостей щодо здобуття якісної освіти не лише у своїй країні, а й розширенню доступу студентів до європейської вищої освіти. Мобільність студентів, викладачів, дослідників необхідна для збагачення європейським досвідом, оволодіння яким сприяє покращенню якості навчання і дослідженню проблем європейської вищої освіти, що підсилює академічну та культурну інтернаціоналізацію.

Вирішення проблем світового освітнього простору забезпечується за допомогою великих міжнародних проектів і програм: Еразмус; Лінгва; ЄСПРІТ; Іріс; АПОЛЛО; DAAD; AIESEC; IREX; СЕЗАМ тощо [7, с. 35].

Велику роль у підвищенні якості професійної підготовки студентів відіграє участь у програмі Європейського Союзу – Tempus / Tacis. Загальна мета цієї програми – підтримка соціальних та економічних перетворень у країнах-партнерах. Її реалізація відбувається, зокрема, і через удосконалення систем вищої освіти у цих країнах на основі взаємодії з навчальними закладами як членів Європейського Союзу, так і країн, що до нього не належать. Головним положенням функціонування даної програми є усвідомлення особливо важливої ролі вищих навчальних закладів у процесі економічних та соціальних і культурних змін, а також тієї думки, що вищі заклади освіти є резервом спеціалізованих знань та людських ресурсів [16]. Основні напрями реалізації даної програми досить різносторонні. Вони напрацьовувалися поступово за період із середини 90-х років минулого століття, коли національні ВНЗ стали партнерами таких міжнародних проектів за програмою Tempus / Tacis, як AGFED; SusFood;

Susfarm; AGRIPOL; Conception of the sustainable development in the training of specialists for agriculture [7, с. 35].

У країнах Європи наявна практика щодо підвищення кваліфікації викладачів за рахунок стажування у зарубіжних ВНЗ. Така практика поширена в університетах, які уклали угоди щодо впровадження системи ECTS та мають відповідне фінансування для міжуніверситетської мобільності студентів. Знання про такий досвід, на нашу думку, спонукатимуть наших вітчизняних колег до міжнародної діяльності. Водночас в Україні варто було б налагодити систему внутрішньої мобільності, що передбачає тісну співпрацю між українськими закладами, включаючи обмін студентами та викладачами, що, безперечно, стане внутрішнім резервом розвитку національної системи освіти та сприятиме її модернізації, підвищенню якості.

Досвід, набутий у процесі координування та участі у міжнародних проектах, фінансованих ЄС, дуже цінний для подальшого розвитку вітчизняних вишів та вдосконалення співпраці з вишами зарубіжжя. Він дозволяє отримати реальну інформацію про педагогічну систему вищої освіти України в європейському контексті та виявити основні тенденції, пов'язані зі створенням європейського простору професійної вищої освіти і науки. Також дає можливість переконатися, що ВНЗ усіх країн Європи перейшли на ступеневу систему професійної та наукової підготовки (бакалавр – магістр – PhD), у наявності особливостей, пов'язаних із традиціями назв освітніх та наукових рівнів, диференціації термінів навчання залежно від напрямів підготовки студентів, умов вступу абітурієнтів до ВНЗ. Представники вітчизняних ВНЗ реально ознайомились з особливостями організації навчального процесу, використанням методів активізації навчальної діяльності студентів, шляхів їхнього ефективного працевлаштування та виявили особливості функцій науково-педагогічних працівників ВНЗ, пріоритети їхньої діяльності. Корисним є ознайомлення із системами управління вищою професійною освітою з боку держави, структурою внутрішнього менеджменту, джерелами фінансування наукових досліджень, навчального процесу, діяльності органів студентського самоврядування. Цей досвід дозволяє уточнити шляхи створення іміджу ВНЗ без участі у рейтингах та конкурсах, проаналізувати складові авторитету науково-педагогічного працівника, роль студентів, органів їхнього самоуправління, самих викладачів у процедурі їхньої переатестації та підвищення кваліфікації.

Набутий досвід спонукає до реального вирішення таких проблем сучасної української системи вищої освіти, як набуття реальної автономії ВНЗ щодо вибору напрямів підготовки, спеціальностей, перспективи формування з 1-го курсу індивідуального плану навчання студента з урахуванням вибіркової частини навчальних планів, руйнування традиційної вітчизняної системи оцінювання навчальних досягнень студентів та штучної заміни її системою оцінок за шкалою ECTS, функціональне призначення якої – перенесення кредитів, допомога мобільності студентів і багатьох інших, пов'язаних з організацією, змістом навчального процесу та якістю підготовки фахівців, їх працевлаштуванням [12; 16].

Отже, ефективність міжнародної діяльності для підвищення якості професійної підготовки як з позиції студента, так і з позиції викладача – очевидна і буде плідно розвиватися лише за умови гармонізації національної системи освіти з міжнародними стандартами. Українські студенти з кожним роком отримують більше можливостей для продовження, завершення навчання з оволодіння певним фахом, участі

у роботі курсів з іноземних мов, ознайомлення з системою організації навчання, виховного процесу у певній європейській країні, що, у свою чергу, спричиняє потребу аналізу рівня організації навчального процесу, стратегій взаємодії у системі «викладач – студент» у вітчизняних ВНЗ. Такий аналіз певною мірою впливає на активізацію діяльності керівників структурних підрозділів університетів та науково-педагогічних працівників щодо пошуку додаткових резервів з модернізації застарілої матеріально-технічної бази, паспортизації баз практичної підготовки, надання підтримки студентам щодо працевлаштування за фахом та поступової модернізації всієї освітньої сфери і українського суспільства.

1. Аарна О. К основанной на компетенциях системе квалификации в Эстонии [Презентация] / О. Аарна // Квалификационное агентство Эстонии, Міжнародний семінар «Використання навчальних результатів у межах Національної рамки кваліфікацій для навчання впродовж життя», Київ, 17–18 листопада 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kutsekoda.ee>, <http://www.onpa.edu.ua/dlzone/monproject/>. 2. Болонський процес: тенденції, проблеми, перспективи / [Укл. В. П. Бех, Ю. Л. Маліновський; за ред. академіка В. П. Андрущенка]. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2004. – 221 с. 3. Болонський процес у фактах і документах. – Тернопіль, 2003. – 326 с. 4. Вища освіта і Болонський процес: Навч. посіб. / [За ред. В. Г. Кременя]. – Тернопіль: Навчальна книга: Богдан, 2004. – 384 с. 5. Дмитриченко М. Ф. Вища освіта і Болонський процес: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Дмитриченко М. Ф., Хорошун Б. І., Язвінська О. М., Данчук В. Д. – К.: Знання України, 2006. – 440 с. 6. Журавський В. С. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої

освіти / Журавський В. С., Згуровський М. З. – К.: ІВЦ «Видавництво «Політехніка», 2003. – 200 с. 7. Інтеграція вищої школи України до європейського та світового освітнього простору. – К.: «Вища освіта України», 2012. – 558 с. 8. Луговий В. І. Рамка кваліфікацій та система гарантування якості національної вищої освіти: труднощі реалізації / В. І. Луговий, О. М. Слюсаренко, Ж. В. Таланова // Вища освіта України. – Додаток 4, том. 1 (19)]. – 2010 р. – Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – 576 с. 9. Луговий В. І. Це кваліфікаційна конституція нації / В. І. Луговий, Б. І. Корольов // Освіта: Всеукраїнський громадсько-політичний тижневик. – № 1–2. – січ. 2012. 10. Моделі гармонізації національних і міжнародних стандартів освіти у контексті Болонського процесу // Матеріали Міжнародного семінару 27–28 травня 2004 р., проведеного у Львівському національному університеті ім. І. Франка. – Львів: Літопис, 2004. – 128 с. 11. Національний освітній глосарій: вища освіта / Авт.-уклад: І. І. Бабин, Я. Я. Болюбаш, А. А. Гармаш й ін.; за ред. Д. В. Табачника і В. Г. Кременя. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. – 100 с. 12. Порівняльна педагогіка / Укл. І. М. Богданов, Н. І. Дідусь, З. Н. Курлянд, О. С. Цокур та ін. – Одеса: ПДПУ імені К. Д. Ушинського, 2000. – 164 с. 13. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій: Пост. Каб. Мін. України від 23 лист. 2011 р. – № 1341. 14. Таланова Ж. В. Докторська підготовка у світі та Україні: монографія / Ж. В. Таланова. – К.: Міленіум, 2010. – 476 с. 15. Таланова Ж. В. Освітні та професійні кваліфікації в національній кваліфікаційній системі на найвищому рівні освіти / Ж. В. Таланова // Зб. наук. пр. Уман. держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини / Гол. ред. М. Т. Мартинюк. – У 4 ч. – Умань: ПП Жовтий, 2010. – Ч. 4. 16. Франція у європейському просторі вищої освіти / Упорядн. Г. Г. Крючков, В. Б. Бурбело. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2005. – 169 с.

УДК 331.556.46(=161.2):(27–43+37.018):271.4(477)

Мирослава Буштин

Християнські цінності як основа формування освітнього простору в умовах еміграції: досвід та перспектива участі УГКЦ

У статті розглядаються основні християнські цінності як ключові принципи побудови освітнього простору в умовах еміграції.
Ключові слова: міграційні процеси, християнські цінності, освітній простір, українська громада.

The article explores main Christian values as the key principles for developing of educational space in the conditions of emigration.

Keywords: Migration, Christian Values, Educational Space, Ukrainian Community.

Душпастирська, соціальна та освітня діяльність Церкви постійно базувалась на засадах вічних Євангельських цінностей правди, добра, просвіти, поваги до вільного вибору людини. Християнське бачення цінності кожної людини полягає, найперше, у розумінні того, що людина є довершеним Божим творінням, яке спроможне жити духовною якістю отриманого дару Божого усиновлення. Правду про характерну цінність людини та її життя Церква впродовж століть черпала з глибинних джерел Біблії, як і насагу до соціальної діяльності. Треба відзначити особливий внесок, який залишили по собі яскраві християнські постаті, що невтомно працювали для покращення умов життя і діяльності людей.

Поряд із духовними цінностями, які були мотивом служіння поодиноких християнських діячів, причиною їхнього втручання у суспільне життя були також нагальні соціальні виклики та потреби, що характеризували конкретну історичну добу. У своїй діяльності вони керувалися, передовсім, принципами християнської любові, справедливості, пошани до людини та її прав на вільне життя. Саме ці критерії лягли в основу відомих історичних прикладів активного

душпастирського і соціального служіння Церкви у різних площинах людського життя. Таким прикладом християнської любові та служіння потребам людини, серед плеяди українських духовних сподвижників різних конфесій, постає яскрава постать Митрополита Андрея Шептицького. Ми не будемо висвітлювати деталі його життя та широку суспільну діяльність. Спробуємо лише у загальних рисах виокремити одну з багатьох душпастирсько-просвітницьких ініціатив Митрополита. Мова йтиме про зацікавлення та турботливу опіку Шептицького долею і життям українських емігрантів його доби.

Турбота та практичне зацікавлення Андрея Шептицького проблемами першої хвилі української еміграції кін. XIX ст. – поч. XX ст. пов'язана з його здатністю перейматися проблемами та потребами економічно збіднілих людей, готовністю і здатністю відгукнутися на ці виклики. Передовсім, варто згадати, що у даних складних історичних реаліях саме Церква, проваджена ним, супроводила емігрантів та підтримувала їхнє духовне й національне життя у країнах еміграції. Конкретним кроком було те, що поряд з першими українськими емігрантами виїхали священники та черниці.